

Az Amrita-kutatás főbb eredményeinek összefoglalása

Csigi Júlia

A tanulmány célja egy empirikus kutatás eredményeinek összefoglalása. A vizsgálat az 1990-es években tevékenykedő Amrita Orientációs Baráti Kör (Amrita OBK Egyesület) működésének és hatásának feltérképezésére irányult. A sokoldalú vizsgálatot a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán működő Wlislócki Henrik Szakkollégium tanárai, hallgatói és segítői készítették 2015 első felében. Hét munkacsoport különböző szempontból tárta fel a szervezet működésének jellemzőit. Jelen írás a szervezet rövid bemutatását, az egykori amritás tanulókkal készített kérdőíves vizsgálat, illetve a mélyinterjúk eredményeit ismerteti. Az Amrita OBK Egyesület célja és működése sok tekintetben hasonló a napjainkban működő tanodaprogramhoz, ebből az okból a vizsgálat eredményei hasznos információkat nyújtanak a jelenleg működő tanoda típusú közösségek számára. Az Amrita-kutatás – egyén, csoport, rendszer szempontjából – egy eredményes önszerveződő közösségi hálózat működését hivatott bemutatni, jó példaként szolgál a XXI. században működő esélyteremtő, komplex programok megvalósítói és résztvevői számára.

A szervezet történetének és működésének rövid bemutatása

Az 1990-es évek elején az oktatáspolitikai alig foglalkozott a roma/cigány kisebbséget érintő kérdésekkel, azonban Baranya megyében 1994–1995-ben már megjelentek olyan projektek, amelyek célként tűzték ki a hátrányos helyzetű és/vagy a roma/cigány származású fiatalok támogatását, esélyteremtését (például a külföldi forrásokra épülő Soros Alapítvány roma oktatási programjai) (*Halász, 2010*). Dél-Dunántúlon számos kezdeményezés indult el, s a létrejött programok megvalósítói a társadalmi igényekre reagálva alakították ki koncepcióikat és szervezeti működésüket. Ezek közé a kezdeményezések közé sorolhatjuk a Magyarmecskői Általános Iskolában már az 1980-as évek végén bevezetett gyermekközpontú, komplex oktatási programot, az első cigány nemzetiségi középfokú oktatási intézményt, a Gandhi Gimnázium és Kollégiumot, az Amrita Orientációs Baráti Kört (Amrita OBK Egyesületet), valamint a Collegium Martineum Középkisiskolai Tehetséggondozó Kollégiumot.

A vizsgálat középpontjában álló Amrita OBK Egyesület 1994 és 2000 között extrakurrikuláris tevékenységek mentén szervezte foglalkozásait. Diákjai Dél-Dunántúli kisebb településeiről érkeztek (főként Somogy, Baranya és Tolna megyéből) Pécsre az érettségi bizonyítvány megszerzésének reményében. A rendszerváltás utáni években vezetett statisztikák jól mutatják, hogy Pécsen a roma/cigány

származású, érettségivel rendelkező személyek száma nem haladta meg az öt főt. Továbbá kutatások hívták fel a figyelmet arra a tendenciára, miszerint a középfokú intézményekbe bejutott, legfőképpen a kisfalvakban élő roma/cigány származású fiatalok magas arányban morzsolódnak le az oktatás első tanévében (Forray, 2003; Liskó, 2002). Ebből kiindulva a szervezet alapítói olyan inkluzív, befogadó közösség létrehozására törekedtek, amelynek célja a hátrányokkal küzdő, kistelepeken élő és/vagy roma/cigány származású fiatalok továbbtanulásának komplex segítése és támogatása.

A Baráti Kör elindulását megelőző évben a Gandhi Gimnázium dolgozói – pályázati támogatással – tematikus nyári táborokat szerveztek azoknak a falvakban élő, pályaválasztás előtt álló fiataloknak, akik tanulmányaikat Pécs valamely középfokú oktatási intézményében tervezték folytatni. A táborok a középiskolára való felkészítés mellett a közösségépítésre is nagy hangsúlyt fektettek (ilyen volt például az első pályaeorientációs célú olvasótábor). A kialakult, összebarátkozott csapat a tanév során is tartotta egymással a kapcsolatot diákklub formájában. A közös szerveződés létrehozására nagy igény mutatkozott a fiatalok részéről, ez okból az 1994-es tábor utolsó napján megalakult az Amrita¹ Orientációs Baráti Kör, ami – az 1990-es évek elején egyedülállóként – feladatának tekintette a hátrányos helyzetű és/vagy cigány származású fiatalok komplex, iskolán kívüli támogatását. A Baráti Kör tagjai között voltak azok a diákok, akik életkoruk folytán nem tanulhattak a hatosztályos Gandhi Gimnáziumban, de felvételt nyertek Pécs más középfokú intézményeibe. A már Pécsre került fiatalok az iskolán kívüli, délutáni órák részét az Amrita OBK családias színterein tölthették, és a Pécsre készülő nyolcadik osztályos diákok hétvégenként vagy nyári táborokban ismerkedhettek középiskolás társaikkal. Az első tanévben a Baráti Kör tanulói a Gandhi Alapítvány Kollégiumába kerültek. Az amritás diákok a tanulás mellett hetente megrendezett programokon vehettek részt (diákklub, kulturális programok, nyelvórák, pályaeorientáció), melyek még jobban összekovácsolták a közösséget. A Baráti Kör tanárai, mentorai az egyéni fejlesztés mellett nagy hangsúlyt fektettek a közösségépítésre, aminek középpontjában a közösség mint közösségi háló, megtartó, motiváló közeg fontos szerepet játszott a diákok életében. Ennek célja volt a családi környezet hiányának betöltése, pótlása. A szervezetben az önszorgató és a kortárssegítő szemléletmódnak megfelelően a nagyobb diákok felelősséget vállaltak a kisebbekkel való tanulásban, továbbá a Baráti Kör munkáját több főiskolás, egyetemista önkéntes segítette, jó példát nyújtva a középiskolás tanulók számára. Ők az iskolára való felkészítés mellett mentori szerepet is betöltöttek. Érdekes, hogy az amritás tanulók szerkesztésével rendszeresen megjelent az Amrita OBK diáklapja (Csodalámpa), ami – a pályaeorientáció és a közösségépítés mellett – a kistelepeken élő, pályaválasztás előtt álló diákokkal való kapcsolattartást segítette elő (Derdák, Keczer és Varga, 1995).

1 Amrita jelentése: a hindu mitológiában a halhatatlanság, illetve az istenek itala.

A szervezet az első év után, 1995-ben kiköltözött a Gandhi Kollégiumból, a Soros Alapítvány támogatásával családi házat bérelt Pécs belvárosában. Az évek során többször megismétlődött a költözködés, azonban a közösség vezető tanárai mindig fontosnak tartották, hogy a közösségi ház könnyen megközelíthető legyen az amritás diákok számára. A tanulásra és a hasznos szabadidő eltöltésére alkalmas közösségi ház a legfontosabb helyszínt jelentette a Baráti Kör életében. A közösségi tér számos szolgáltatásnak, tevékenységnek adott helyet. A „Nyitott Ház” program folyamatos elérhetőséget és nyitva tartást biztosított az érdeklődők számára, az „Interkulturális programok” és az évközi diákklubok különböző korosztályú, érdeklődésű diákok részére valósítottak meg szakköröket, délutáni elfoglaltságokat. A Csodalámpa diákújság mint az amritás tanulók diáklapjának szerkesztése és kiadása is a közösségi térhez köthető.

Az Amrita Orientációs Baráti Kör számos olyan tevékenységet is folytatott, amely túlmutatott a diákszervezet koordinálásán, működtetésén. Az Amrita OBK-hoz kötődően létrejött a Galilei Alapítvány, elősegítve a szakemberek munkájának szervezését (közoktatást érintő nyelvi felzárkóztató, valamint cigány nemzetiségi programok koordinálását), a tehetséges diákok felkutatását, illetve a kutatások, szakmai anyagok, kiadványok megjelentetését. A kör főbb tevékenységei a következők voltak: toborzás, tehetségkutatás, pályaorientáció; tematikus nyári táborok; oktatási tevékenység (egyéni fejlesztés, csoportos tanulási alkalmak, tehetséggondozás); mentorálás; művelődési és kulturális programok; diáklap szerkesztése; szakmai közvélemény formálása.

Az Amrita OBK a 2000-es évek elejéig aktívan folytatta tevékenységét, a nyári táborokat évenként több alkalommal rendezték meg. A Soros Alapítvány évekig támogatta a szervezet szakmai tevékenységeit. A kifejlesztett módszertan megjelent az országsszerte sikeres tanodai mozgalom kiadványaiban és gyakorlatában, valamint más, hasonlóan indiai neveket viselő szervezetek munkájában².

Az Amrita-kutatás empirikus eredményei

Az Amrita-kutatás során két kutatócsoport készítette el a szervezettel kapcsolatos empirikus vizsgálatokat (egy kvantitatív kérdőíves kutatás és egy kvalitatív mélyinterjú-elemzés segítségével). Az adatfelvételre 2015 januárjában került sor egy nosztalgiaest keretében, ahol az egykori amritás tanulók, tanárok, segítők különböző interaktív feladatok, programok segítségével visszaemlékezhettek a közösségben eltöltött időre. Az „Amrita Nosztalgia Találkozó” 35 egykori tanuló töltötte ki a kérdőívet, illetve hét személy vállalta a mélyinterjú elkészítését.

² Ilyen például a Bhim Rao Egyesület, a Dzsaj Bhím Közösség és a Dr. Ámbédkar Gimnázium.

A kérdőíves vizsgálat eredményei

A kérdőíves kutatás célkitűzései között szerepelt az egykori amritás diákok mobilitási vizsgálata, illetve az Amrita OBK-hoz való tartozás hatásának feltérképezése. A kvantitatív kérdőív a következő információkra kérdezett rá: lakóhely, iskolai végzettség, foglalkozás, munkaerő-piaci helyzet, Amrita Orientációs Baráti Körhöz való tartozás megélése, segítségnyújtás, szolgáltatások, programok (attitűdvizsgálat, emlékek felidézése), a szervezetnek a kitöltők életútjára gyakorolt hatása.

A vizsgálat, többek között, a következő kérdésekre kereste a választ: „Az egykori tanulók életében milyen társadalmi és földrajzi mobilitás valósult meg? A megkérdezettek életét milyen egyesületi szolgáltatások segítették leginkább?” (Boros, 2015. 97. o.). Fontosabb eredményként megemlíthetők a társadalmi mobilitással kapcsolatos adatok. A megkérdezettek szülei többségében gyári vagy mezőgazdasági betanított munkát, valamint segédmunkát végeznek/végeztek, illetve jelentős a nyolc általános vagy alacsonyabb osztály és a szakmunkával kapcsolatos végzettség. Jellemző mutató, hogy azok a szülők, akik nyolc általános vagy kevesebb osztállyal rendelkeznek, mind fizikai munkakörben dolgoznak/dolgoztak.

A kérdőívet kitöltők végzettsége és munkaerő-piaci beosztása a szülőkhöz viszonyítva jelentősen javult. 35 főből 22 személy felsőfokú, nyolc személy érettségi, három technikus, három alapfokú végzettséggel rendelkezik. A diplomás válaszolók többségében pedagógiai (6 fő) és szociális (10 fő) területen végeztek, illetve ezeken a területeken sikerült is elhelyezkedniük. A kérdőívben több kitöltő megemlítette, hogy a Baráti Kör szakemberei „pótszülőkként” támogatták a mindennapjaikat, felnéztek rájuk, így a pályaválasztás során mintaként szolgált számukra. A társadalmi mobilitást tekintve, az egykori amritás diákok egy, de többségében két vagy akár három fokkal is magasabb iskolai végzettséget szereztek (intergenerációs mobilitás), a fiatalok sok családban elsőként szereztek érettségit, valamint diplomát.

A következő nagyobb témakör a szervezet programjainak megítélésére, illetve az azokon való részvételre kérdezett rá. A válaszadók a legnépszerűbb, legkedveltebb tevékenységként az évenként ismétlődő, tematikus nyári tábor jelölték meg (18 fő), amit a különböző klubok (10 fő), a pályorientáció (4 fő) és az egyéni felkészítő alkalmak (1 fő) követtek. A tematikus nyári táborokban és a klubokon olyan információkkal gazdagodhattak a résztvevők, amelyeket a későbbiekben, iskolai pályafutásuk során is hasznosítani tudtak (pl. történelmi események kreatív, interaktív feldolgozása; különböző kultúrák megismerése). Továbbá az is kiderült, hogy a megkérdezettek a szervezet mely támogatásait tartották jelentősnek. Legtöbb személynél a legnagyobb támogatást a szabadidős programokon való részvétel jelentette (30 fő). „A tábori élmények, a közösséghez tartozás nagy hatást

gyakorolt a tagokra, 20 év távlatából is ezekre a programokra emlékeztek a legszívesebben. Fontos kiemelni, hogy a táborok tematikája indirekt módon magába foglalta a pályaorientációt, az identitásfejlesztést és az érdekérvényesítő képesség fejlesztését, hiszen programjai a szórakozás mellett tudás- és ismeretátadásra épültek az innovatív pedagógiai módszerek alkalmazásával, melyek közül napjainkban a projektmódszer a legismertebb” (Boros, 2015. 124. o.). A táborozási lehetőségeken túl a legtöbb megkérdezett az érzelmi patronáláshoz kapcsolódó tényezőket jelölte meg jelentős támogatási elemként (kategóriák: „bízta bennem”; „meghallgattak”; „baráti kört jelentett az életemben”). Az anyagi segítségnyújtást a válaszolók több mint fele tartotta lényegesnek. Anyagi támogatást jelentett minden olyan eszköz, útiköltség, ruházat, ösztöndíjpályázatokhoz való hozzáférés (ügyintézésben való segédkezés), melyek a diákok tanulmányait segítették. Továbbá 35 főből 26 fő gondolta úgy, hogy nagy segítséget jelentett a Baráti Körhöz való tartozás, pozitívan befolyásolta a későbbi életét (kiemelt területek: motiváció, önbizalom, társadalmi és munkahelyi integráció).

Az eredmények arra is rámutattak, hogy a kortársi közösségben milyen erős kötődésű ismeretségek, barátságok alakultak ki a Baráti Kör működésének ideje alatt. 27 fő kötött szorosabb barátságot a vizsgált szervezeten belül, ebből 25 személy a mai napig tartja a kapcsolatot valamely Amrita-taggal. Ez az adat 20 év távlatából is jól mutatja a Baráti Kör közösségteremtő erejének jelentőségét.

A mélyinterjúk eredményei

A mélyinterjúk elemzésével foglalkozó kutatócsoport hét egykori amritás személy életútján keresztül igyekezte feltárni, hogy a vizsgált szervezethez való tartozás mit jelentett a válaszolók életében, valamint ez milyen módon jelenik meg az identitásukat meghatározó pszichológiai dimenziók mentén. „A segítőszervezet 20 évvel ezelőtt – de talán még ma is – egyedülálló módon próbált ’beavatkozni’ a hátrányos helyzetű gyerekek életébe, egyszerre több szintéren, egymással párhuzamosan folyó projektek futtatásával. Feltételezzük tehát, hogy ilyen módon a segítőszervezet a volt amritás tagok identitásában is lenyomatott hagyott, melynek esszenciáját a szövegek narratív elemzése mentén próbáltunk meg feltárni” (Csigi, Serdült és Trendl, 2015. 148. o.). Az interjú segítőkérdései a következő témákat érintették: családi háttér, iskoláztatás, részvétel az Amrita Orientációs Baráti Körben, továbbtanulás közép-, esetleg felsőfokon, munka, jelenlegi család, jövőkép, sikeresség.

A mélyinterjúk tapasztalatai összefüggnek a kérdőíves vizsgálat eredményeivel. A megkérdezettek családi háttere hasonló a kérdőívet kitöltők hátteréhez. A szülők/nevelőszülők jellemzően szakmunkás, valamint segédmunkás munkakörben dolgoznak/dolgoztak. Az egykori amritás tanulók Dél-Dunántúlon található

kistelepüléseken születtek/nőttek fel. A válaszolók többsége (6 fő) olyan környezetből érkezett, ahol a tanulást fontosnak, értéknek tartották a szülők. Ez a morális támogatás nagymértékben befolyásolta az akkori pályaválasztás előtt álló fiatalok továbbtanulási szándékát.

A mélyinterjúk az identitás vizsgálatának szemszögéből érdekes eredményeket mutattak. A kutatócsoport a hipertextek elemzését (Thomas Muhr-féle) tartalomelemző szoftver alkalmazásával végezte el. Az elemzés több dimenzió, kategória köré épült fel az interjúalanyok elbeszélései alapján (pl. hátrány, támogatás). Az interjúalanyok a hátrány kategóriáját leginkább a családhoz (érzelmi, majd anyagi hátrány), továbbá a szelfhez³ (érzelmi hátrány) kötötték. A támogatás kategóriájában a segítőszervezethez, illetve a szervezet tevékenységéhez köthető kifejezések száma volt a legjelentősebb, melyeket a családdal, továbbá az állammal kapcsolatos tartalmak követtek. „A kapott eredmények jól mutatják, hogy a fiatalok életében milyen fontos, szinte sorsfordító szerepet játszott az Amrita, hiszen a hátrányokkal való küzdelemben segítő kezet nyújtott, és kapaszkodót nyújtott nekik” (Csigi, Serdült és Trendl, 2015. 173. o.).

Az összesített kódok elemzése során láthatóvá vált, hogy a szervezetnek mint az életút alakulását befolyásoló ágensnek van a legjelentősebb szerepe a megkérdezettek történetében. Az Amrita OBK mint segítőszervezet hatékonyan reagált és reflektált az egykori tanulók egyéni szükségleteire, azokon az élettereken avatkozott be, ahol szükségük volt rá.

„Az Amrita munkájának egyedülállósága abban mutatkozik meg, hogy nem maradt meg a pusztán anyagi támogatás szintjén, hanem azon túlmutatva olyan komplex szolgáltatatói rendszert alakított ki, amely a személyiségérés szenzitív szakaszában lévő pszichológiai szempontból veszélyeztetett fiatalok számára egy valódi védőhálót jelentett. Ez bizonyítja, hogy a támogatások közül az interjúalanyok nem az anyagi, hanem az érzelmi támogatást emelik ki leginkább; olyan élményeket, mely megvalósulásához kétség kívül szükség van pénzre, azonban tartalmában sokkal több annál: a valahová tartozás, a feltétlen elfogadás élményét jelentette a fiatalok számára.” (Csigi, Serdült és Trendl, 2015. 175. o.).

A kutatás az Amrita Orientációs Baráti Kör hatásvizsgálatának bemutatására – az interjúk tartalmát idézve – számtalan példát említ. A segítőszervezet egyes személyeknél a középiskolai évek során, valakinél pedig a felsőoktatásba való továbbtanulásnál nyújtotta a legnagyobb segítséget. A megkérdezettek élete más-ként alakult volna az Amrita OBK közössége nélkül.

Rövid részletek az interjúk tartalmából (változatlan, közléshű forma):

„A társaság volt az, ami nekem az Amritát jelentette. Nem egészen egyértelmű, hogy egy cigánytelepről elindul egy fiatal és továbbtanul egy nagyvárosba. Én egy olyan telepről

3 Szelf: amikor a személy kiváltója egy adott állapotnak, eseménynek.

„jövők, ahol előtte senki nem tanult tovább még csak szakmunkásképzőben sem. Amikor bekerült az ember egy nagyvárosba, akkor tudta magát egyedül is érezni. Mi megmenekültünk az Amrita miatt az egyedüllétől, mert volt egy olyan társaság, akik hozzánk hasonlítottak, egy nyelvet beszéltünk és tulajdonképpen büszkéek voltunk arra, amit csinálunk.” (V1)

„Az Amrita a tanulásban is nagyon sokat segített, kaptam ösztöndíjat is. Nem csak az anyagiak miatt tartom fontosnak, a nyári táborozás életre szóló élményt nyújtott, egész évben azt vártam, hogy mikor találkozok újra az ismerősökkel.” (V2)

„Ami biztosan most már furcsán hangzik, de mindenben, bármilyen kérésem volt megadták hozzá a támogatást ... sok segítséget is kaptam hogy mindenféle lehetőségem meglegyen arra hogy készülhessek. Úgyhogy nagyon sok fronton zajlott az én támogatásom.” (V3)

Összefoglalás

A rendszerváltás követően, civil kezdeményezés hatására létrejött Amrita Orientációs Baráti Kör elsődleges feladatának tekintette a tehetséges, kiskorúakban élő, főként roma/cigány származású fiatalok mobilitási esélyeinek növelését, melynek előmozdítása érdekében egy self-help szemléletű, befogadó közösség létrehozására törekedett (tudatos pedagógiai módszertár segítségével). A vizsgált időszakban (1994 és 2000 között) több mint 100 fiatal vett részt a közösség életében.

Az empirikus kutatás eredményei jól mutatják, hogy az egykori amritás tanulók magasabb végzettséggel és munkahellyel rendelkező felnőttekké váltak, gyermekeket nevelnek, tervekkel rendelkeznek, saját erejükből életcéljaik megvalósításáért küzdenek, szakemberekként munkálkodnak. Az Amrita-tagok életútja a legjobb bizonyíték arra, hogy az Amrita Orientációs Baráti Kör elérte céljait, olyan segítséget tudott nyújtani, amely a fiatalok számára kilépési lehetőséget biztosított a marginalizálódott társadalmi helyzetből.

Irodalom

- Boros Julianna (2015): Kérdőíves vizsgálat az Amrita Orientációs Baráti Kör Egyesület tagjaival – tapasztalatok és eredmények. In: Varga Aranka (szerk.): *Amrita az ezredforduló előtt*. PTE BTK NTI, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs. 89–146.
- Csigi Júlia, Serdült Sára és Trendl Fanni (2015): Az Amrita Orientációs Baráti Kör a mélyinterjúk tükrében. In: Varga Aranka (szerk.): *Amrita az ezredforduló előtt*. PTE BTK NTI, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs. 147–176.
- Derdák Tibor, Keczer Zoltán és Varga Aranka (1995): Tehetség gondozó kollégium itt és most – *Család, Gyermekek, Ifjúság*, 4. 8. sz. 93–101. http://www.issuu.com/csagyi/docs/csagyi_1995_3-4
- Forray R. Katalin és Hegedűs T. András (2003): *Cigányok, iskola, oktatáspolitikai*. Oktatáskutató Intézet, Új Mandátum Kiadó, Budapest.
- Halász Gábor (2010): *Az oktatáspolitikai két évtizede Magyarországon: 1990–2010*. Kézirat, Budapest. http://halaszg.ofi.hu/download/Policy_kotet.pdf
- Liskó Ilona (2002): *Cigány tanulók a középfokú iskolákban*. Kutatás Közben sorozat, 234. sz. Oktatáskutató Intézet, Budapest.